

اجتماع غریبه‌ها

آشنایی با حقوق همسایه

حسین امینی پویا

هر روز تنها تر از دیروز

تکاپوی زندگی سرسام آور زندگی، بی توجهی به مسائل اخلاقی، خودخواهی‌ها، شدت رقابت‌ها و تصادم شدید منافع، اجازه و فرصت ارتباط و آشنایی عمیق و دوستانه را از بسیاری از افراد گرفته است؛ تا جایی که خیلی راحت حتی همسایه‌های نزدیک نیز ندید گرفته می‌شوند و معلوم است که در چنین زندگی‌ای آرامش و امنیت به شدت کم‌رنگ می‌شود. متأسفانه باید اعتراف کرد که شهرهای بزرگ اینک محل ازدحام غریبه‌ها است؛ غریبه‌هایی که حتی گرمی دوستی‌های اندکشان را نیز در دایره محدود خویش، تنها با گوشی تلفن همراه و به شکل پیامک انتقال می‌دهند.

مردم‌داری و سلوک شایسته

در این وانفسا، به‌راستی رعایت حقوق انسانی و به‌ویژه حقوق همسایگی است که می‌تواند مانعی برای بروز چنین غربت و تنهایی فراگیری شود که آرامش را از افراد گرفته است؛ همان حقوقی که آیین ما - اسلام - به شدت بر آن تأکید کرده است؛ تا جایی که مردم‌داری و سلوک شایسته با دیگران، به خصوص همسایه‌ها، نشانه ایمان و از زمینه‌های ازدیاد روزی و آبادانی خانه و از عوامل طول عمر شمرده شده است. پیامبر(ص) فرموده است: «با همسایه‌ات نیکو

انسان در شهرهای بزرگ و پرجمعیت برخلاف روستاها و شهرهای کوچک، پیوسته و روزبه‌روز ناشناس‌تر و تنها تر می‌شود. ساکنان یک دهکده یا یک شهر کوچک معمولاً با نام و خصوصیات روحی و اخلاقی هم آشنا می‌شوند و به هنگام لزوم نیز اغلب به یاری یکدیگر می‌شتابند و از هم دلجویی می‌کنند. همان‌گونه که اعضای یک خانواده در اثر نزدیکی و همزیستی، و صمیمیت و توجه به یکدیگر، گاه به خوبی می‌توانند از صدای سرفه و صدای پا، حتی از پشت دیوار یکدیگر را نادیده بشناسند؛ تا جایی که می‌بینیم طرز زنگ‌زدن یا باز کردن دری، کافی است کودک خردسالی را دست‌افشان و پای‌کوبان به فریادی از سرشادی وادارد که پدرجان آمد! در روستاها و کانون‌های کم‌جمعیت نیز معمولاً همه از این قرب روحی و از این نزدیکی جان‌بخش با یکدیگر کم‌وبیش برخوردارند. برخلاف مراکز کم‌جمعیت، در شهرهای بزرگ، به نسبتی که جمعیت زیاد می‌شود، دایره ارتباط و صمیمیت محدودتر می‌شود و افراد از نظر روحی اندک اندک از هم دور می‌شوند، به طوری که می‌بینیم مردمانی هر روز از کنار هم می‌گذرند، بدون این که حتی به یکدیگر سلام کنند.

همسایه‌داری

کن تا مؤمن باشی»
[میزان‌الحکمه، جلد ۲، ص ۹۱۷].

امام صادق (ع) فرموده است: «حسن همسایگی روزی را زیاد می‌کند» [همان، ص ۹۱۶].

و نیز فرموده است: «حسن همسایگی خانه‌ها را آباد و عمرها را زیاد می‌کند» [پیشین].

در قرآن نیز آمده است: «خدا را بپرستید و چیزی را با او شریک نسازید و به پدر و مادرتان احسان کنید (و نیز) درباره خویشتاوندان نزدیک‌تر و یتیمان و مستمندان و همسایه نزدیک‌تر و همسایه دور و هم‌نشین نزدیک و در راه مانده و آنان که تحت سرپرستی شمایند (و عهده‌دار زندگی‌شان هستید، احسان کنید). بی‌گمان خدا کسی را که متکبری فخر فروش بوده است، دوست ندارد [نساء/ ۳۶].

دایره مفهوم همسایه

می‌بینید که در آیه، همسایگان با پدر و مادر و خویشاوندان در یک ردیف قرار گرفته‌اند. این موضوع، جایگاه همسایه را نشان می‌دهد. افزون بر این، می‌بینید که در این آیه، علاوه بر ذکر همسایگان نزدیک، عنوان همسایگان دور نیز آمده است. قرآن با این تعبیر، دایره مفهوم همسایه را وسعت بخشیده است: چرا که کلمه همسایه در لغت با نوعی محدودیت همراه است و مجاورت و قرابت را می‌رساند. پس برای توجه‌دادن به وسعت دایره آن در نگاه قرآنی، از همسایگان دور نیز صریحاً نام برده شده است.

بله رابطه همسایگی اگر انسانی شود و قانون حق و تکلیف در آن اجرا و اصل تعهد و مسئولیت باوری بر آن سایه افکند بسیاری از ناهنجاری‌ها و خودخواهی‌ها و در نتیجه آزاررسانی‌ها و زیان‌دیدن‌ها رخت برمی‌بندد و آرامش لاقول در بخشی از زندگی اجتماعی حاکم می‌شود.

پیامبر(ص) فرموده است: هرکس حق همسایه‌اش را تباه کند (و نادیده بگیرد)

از ما

نیست و در

ادامه فرموده است:

همواره جبرئیل (فرشته

وحی) مرا به همسایه سفارش

می‌کرد به گونه‌ای که پنداشتم

همسایه از همسایه ارث می‌برد.

حقوق همسایه

پیامبر(ص) درباره حقوق همسایه فرموده است:

اگر از تو کمک خواست کمکش کنی، اگر از تو قرضی

خواست به او قرض دهی، اگر نیازمند شد نیازش را

برطرف سازی، اگر مصیبت دید او را دلداری دهی اگر خیر

و خوبی به او رسید به وی تبریک و شادباش بگویی اگر بیمار

شد به عیادتش بروی، خانه‌ات را بلندتر از خانه او نسازی تا

جلوی جریان هوا را بر او بگیری مگر آن که خودش اجازه دهد.

هرگاه میوه‌ای خریدی برای او نیز تعارفی بفرستی و اگر این کار

را نکردی پنهانی میوه را به خانه ببری... با بوی دود دیگت او

را ناراحت نکنی مگر آن که مقداری از غذا را برای او بفرستی...

[میزان‌الحکمه، جلد ۲، ص ۹۲۱].

امام سجاد(ع) نیز تکالیف و مسئولیت همسایگان را مشخص می‌کند:

«اما حق همسایه‌ات این

است که در غیاب او

آبرویش را حفظ کنی،

در حضورش به او احترام

بگذاری، اگر به او ستم

شد، یاری‌اش کنی و...»

[همان منبع].

منابع

۱. فراهانی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، جلد سوم.
۲. میزان‌الحکمه، جلد ۲، محمدی ری‌شهری، دارالحدیث.
۳. تفسیر نمونه جلد سوم.